

**EMRI SHKUP, MANASTIR E TETOVË NË TEKSTET SHKOLLORE TË VITEVE
1980 – 1989 DHE PAS VITIT 1991 NË MAQEDONI**

Berton SULEJMANI

Universiteti i Tetovës, Fakulteti i Filologjisë, Gjuhë dhe Letërsi Shqipe

berton.sulejmani@unite.edu.mk

UDC 811.18'373.21

Professional paper

Abstract

In this paper we will present the writing method (usage) of Albanian toponyms in textbooks written in Albanian - textbooks of different subjects, of elementary and secondary schools, used in Albanian schools in Macedonia during the eighties and nineties of the XXth century. Texts of non-Albanian authors that have been translated and used as textbooks for Albanian students will be taken into consideration. The study shows that in these texts we find desecration of Albanian toponyms, such as: Skopje for Shkup, Tetovo for Tetovë, Ohrid for Ohër etc. We have also analyzed textbooks from 1991 and to date. The latter have a fair use of the toponyms in question.

Key words: *Translation, Albanian toponyms, textbooks, Albanian schools.*

Përbledhje

Në këtë kumtesë do të paraqesim mënyrën e shkrimit (përdorimit) të toponimeve shqiptare në tekstet shkollore në gjuhën shqipe – tekste të lëndëve të ndryshme mësimore, të tetëvjeçares dhe të shkollave të mesme që janë përdorur nga shkollat shqipe në Maqedoni gjatë viteve të tetëdhjeta dhe nëntëdhjeta të shek. XX. Në shqyrtim do të merren tekstet me autorë joshqiptarë, por që të njëjtat kanë qenë të përkthyera në gjuhën shqipe dhe kanë shërbyer si tekste shkollore për nxënësit shqiptarë. Hulumtimi tregon se në këto tekste gjemë përdhosje të toponimeve shqiptare, si: Skopje për Shkup, Tetovo për Tetovë, Ohrid për Ohër etj. Në shqyrtim kemi marrë edhe tekstet e pas viteve 1991 e deri më sot. Te këto të fundit kemi përdorim të drejtë të toponimeve në fjalë.

Fjalët kyçë: *Përkthim, toponime shqiptare, tekste shkollore, shkolla shqipe.*

Në vitet e tetëdhjeta në Maqedoni gjithnjë e më dendur gjemjë shkrimin (përdorimin) e formave sllave të toponimeve. Këtë dukuri e gjemjë në të gjitha tekstet mësimore, qofshin të arsimit fillor, qofshin të arsimit të mesëm. Për këtë përdhosje të toponimeve shqiptare është shkruar edhe më herët. Veç tjerash, në këtë punim do të paraqesim edhe diskutimet që janë bërë në mbledhjet e Komitetit Qendror të ish RSM-së më 12 dhjetor 1983.

Në këtë mbledhje (e tetëdhjetë e katërtë me radhë) e Kryesisë së Komitetit Qendror të CKM¹ (kupto: LKM – Lidhja Komunsite e Maqedonisë), kryetari K. M. veç tjerash tregon takimin e tij me S. D. Gjatë takimit, nga ky i dyti s'qenka përmendur Kosova dhe siguria e Kosovës. K.M. anëtarëve tjerë, pjesëmarrësve në mbledhje, u lexon atë që u ka treguar edhe shokëve të Sllovenisë². Pika e tretë e takimit ka qenë në lidhje me emërtimet e vendeve (toponimet) në Maqedoni.

Në vazhdim përmendet edhe ajo se deri në atë kohë janë botuar tre shkrime kundër politikës në këtë fushë, pra të inponimit që shqiptarët të përdorin toponimet sllave e jo ato të vetat që me shekuj i kishte ruajtur. Këto shkrime ishin botuar ku tjetër veçse në gazeten “Rilndja” të Prishtinës. Më tej, K.M. thotë se ne kemi ligj për bashkësitet tjetra etnike, i cili rregullon të gjitha pyetjet e kësaj fushe. Ne prap hapur e themi se nuk kemi arritur maksimumin e të drejtave në mes kombit maqedonas dhe kombsësisë shqiptare e turke në Maqedoni.

Por që sipas tij, në mes toponimeve shqipe dhe maqedonase, praktikisht nuk ka dallime³. Megjithatë, arsyetimi i tyre i pa bazë arrin deri te krahasimi me toponimet turke të periudhës osmane. Çka do të bëhet me toponimet në gjuhën turke. Turqia këtu ka sunduar 540 vjet, ka pasur krejtësisht emërimet tjetra të vendeve. Vallë, do t'i lejojmë tani edhe emërtimet turke. Ne kemi lejuar që të përdoret Tetovë (por në tekste që i kemi studiuar askund se gjen Tetovë, por Tetovo) sepse ne e përdorim Tetovo, ndërsa turqit i thonë Kallkandele⁴.

Çështje e toponimeve shqiptare dhe evidencës pedagogjike e gjemjë edhe në paraqitjen e L. S. e cila para Kryesisë së Komitetit Qendror të LKM-së në mbledhjen e mbajtur më 23 shtator 1987 në Shkup⁵, veç tjerash thotë: *Anëtarët e KQ (LK-së) të CCPHM dhe në organet e tjetra shtetërore duhet të ngrejnë iniciativë që plotësisht të shikohet gjendja e përdorimit të*

¹ ДАРМ, Скопје, (kupto: Arkivi Shtetëror i RM-së, Shkup) 427, 412, 14, fq. 31-35.

² Po aty, fq. 32.

³ Si duket Skopje për Shkupin, Tetovo për Tetovën etj. nuk janë dallime. (B.S.)

⁴ ДАРМ, Скопје, (kupto: Arkivi Shtetëror i RM-së, Shkup) 427, 412, 14, fq. 35.

⁵ ДАРМ, Скопје, 427.584.70, fq. 75.

drejtë të gjuhës dhe alfabetit maqedonas, si dhe gjuhët dhe alfabetet e kombësive; drejtpërdorimi i emërtimeve të vendeve dhe sanksionimet e menjëherëshme nëse vërehen shkelje të ligjit mbi përdorimin e toponimeve.

Gjatë viteve 1983 – 1989, periudhë që e kemi hulumtuar, janë zhvilluar procese përdhunuese ndaj shqipes. Pra kemi të bëjmë me periudhën e pushtetit komunist, por një praktikë e tillë ka vazhduar deri në ditët e sotme⁶. Pushteti dhe qarqet e caktuara vazhdimisht janë marrë me çështjen dhe procesin e sllavizimit të dhunshëm të toponimisë shqiptare, duke sjellë ligje dhe dekrete nga organet e pushtetit maqedonas dhe duke i sanksionuar ata që nuk i janë nënshtuar këtij urdhri.

E meta e këtyre ligjeve ka qenë se asnjëherë nuk janë mbështetur në natyrën e një gjuhe, traditën historike, dinjitetin kombëtar të një populli lidhur me toponimet që i përdor në gjuhën e vet⁷. Për të pasur më të qartë këtë që e thamë më lart do ta ilustrojmë me shembuj të nxjerrë nga disa libra shkollorë. P.sh.:

*...ndërpret luginën e Vardarit te Gjevgjelia dhe Pellagoninë në **jug të Bitollas**⁸...*

në jug të Bitollas... për: në jug të Manastirit;

*Kufiri ndaj Shqipërisë fillon nga liqeni i Prespës, ndërpret Galicicën dhe **liqenin e Ohridit**⁹...*

liqenin e Ohridit... për: liqenin e Ohrit;

*Pozita qendrore e Maqedonisë së Ulët ka kushtëzuar formimin e vendbanimeve të mëdha të qyteteve të vjetra, **Skopje**, si qendër politike¹⁰, ...*

Skopje për: Shkup;

*... lidhet me **Fushgropën Vallandovo**¹¹ ...*

Vallandovo për: Vallandovës;

*Kjo krahinë malore në perëndim shtrihet deri te Fushgropa e Pollogut, **Kicevës**¹², dhe e Prespës ...*

⁶ Mustafa Ibrahim, *Tema siciolinguistike dhe etnolinguistike*, Shkup, 2012, fq. 241.

⁷ Po aty.

⁸ Velimir Kostovski – Sotir Stojanovski, *Gjeografja për klasën VIII*, botimi V, Prosvetno dello, Skopje (në vend që të shkruajnë Shkup), 1986, fq.7.

⁹ Po aty, fq. 8.

¹⁰ Po aty, fq. 17.

¹¹ Po aty, fq. 17.

¹² Po aty, fq. 17.

Kiçevës për: Kërçovës;

Ajo shtrihet në veri të ***Skopska Cërrna Gorës***¹³ nga dy anët ...

Skopska Cërrna Gorës për: Karadakut të Shkupit;

Fushëgropat më të rëndësishme në Krahinën e Sharrit janë: *Pollogu*, ***e Kiçevës*** (për: Kërçovës), ***Debarit*** (për Dibrës), ***Ohrid*** (për: Ohrit) – *Strugës dhe e Prespës*¹⁴.

... burimet te manastiri i ***Sveti Naumit***¹⁵ dhe ...

Sveti Naumit për: Shën Naumit;

Këtë mosrespektim të traditës historike të një populli lidhur me toponimet shqiptare deri diku vërehet edhe sot, kryesisht në emrat e disa lagjeve shqiptare, si ajo e Hasanbegut¹⁶ e që në vend të saj sot përdoret emëri Metodija Andonov Çento¹⁷. Kjo dukuri¹⁸ antishqiptare, ky imponim i dhunshëm, pati shtrirje edhe në radiotelevizionin shtetëror të kohës. Në Arkivin e RTVM-së kemi gjetur edhe përdorimin e toponimeve sllave në vend të atyre shqipe në Radio Shkupin, si: *jeni me lejmet e radio Skopjes* etj. Kësaj përdhosje të toponimeve shqiptare i rezistoi gazeta “Flaka e vëllazërimit”.

¹³ Po aty, fq. 19.

¹⁴ Po aty, fq. 29.

¹⁵ Po aty, fq. 88.

¹⁶ Të cilën shqiptarët ashtu e quajnë.

¹⁷ Popullata e përdor edhe emrin Singeliq, kështu është emërtuar gjatë sundimit serb.

¹⁸ Është trajtuar, madje temë shumë e diskutueshme që në vitet '90. Të kujtojmë këtu *Tryezën shkencore* dhe më pas vëllimin e kumtesave të kësaj tryeze: "Gjendja e onomastikës shqiptare në momentin e tanishëm", të cilin e organizoi Instituti Albanologjik i Prishtinës në mars të vitit 1987. Tekstet dhe diskutimet u botuan në revistën «*Gjuha shqipe*», nr. 1, IAP, Prishtinë, 1987; prof. dr. Fazli Syla, *Fjala e hapjes*; akad. Idriz Ajeti, *Njësia brenda ndryshimeve ka vlerë absolute*; akad. Rexhep Qosja, *Atentat mbi kulturën*; prof. dr. Latif Mulaku, *Toponimet shumëgjuhëshe të Kosovës*; prof. dr. Besim Bokshi, *Politika gjuhësore në disa vise të Jugosllavisë*; dr. Shaqir Berani, *Dhunën gjuha s'e duron*; dr. Rexhep Ismajli, *Onomastika e mbikëqyrur*; Shkëlzen Maliqi, *Errësimet dhe ndriçimet e njëmendësisë*; mr. Mehmet Halimi, *Emri Shkup dhe rrjedhojat e tij*; dr. Bajram Krasniqi, *Albanologjia sot*; dr. Shefki Sejdiu, *Gjuha është sistem që njeh vetëm rendin e vet*; dr. Agim Vinca, *Atë që ia lejon vetes mos ia ndalo tjetrit*; mr. Rexhep Doçi, *Qëndrimet kundërthënëse në fushën e onomastikës*; Isa Bajçinca, *Emërtimet e vendeve dhe norma letrare*. Krahas botimit të përbashkët, pothuajse të gjithë artikujt u botuan edhe në shtypin e përditshëm të Prishtinës, të Tiranës dhe të qendrave kulturore e informative të Jugosllavisë, kryesisht në Zagreb dhe Lubjanë. Gjithashtu shumë nga këto tekste janë emituar edhe në Radio Tirana. Të njëjtët artikuj dhe të tjera janë botuar edhe në disa botime të mëvonshme autoriale.

Gjatë një studimi mbi gjuhën e gazetës në fjalë, të paraqitur në punimet e Seminarit Ndërkombëtar të Albanologjisë në Prishtinë¹⁹(2012) kemi vërejtur përdorimin e drejtë të toponimeve shqiptare. Si duket edhe kjo ka pasur një shpjegim. Kjo gazetë ka qenë e shpërndarë në shtetet e ndryshme të botës, andaj për ta fshehur këtë diskriminim ndaj shqiptarëve i kanë lejuar që të përdoren si duhet.

Për të nxjerrë në pah përdhosjen e toponimeve shqiptare, shembujt i kemi vjelur nga këto libra shkollorë²⁰:

1. Mr. Lube Milenkovski, *Gjeografia për klasën I*, Prosvetno dello, Shkup, 1983; (në këtë libër përdoren drejt toponimet shqiptare, sepse në fund të vitit 1983 fillon inponimi (përdorimi) i formve sllave);
2. A. Apostollov, L. Milenkovsji, *Gjeografia për klasën V*, Prosvetno dello, Skopje, 1984;
3. J. Dimevski, V. Kushevski, *Histori për klasën VIII*, Prosvetno dello, Skopje, 1985;
4. J. Dimevski, B. Çukarski, V. Dunimalllovska, *Historia për klasën VI*, Prosvetno dello, Skopje, 1985;
5. V. Kostovski, S. Stojanovski, *Gjeografia për klasën VIII* (botimi V), Prosvetno dello, Skopje, 1986.

¹⁹ Berton Sulejmani, *Gazeta “Flaka e Vëllazërimit” dhe gjuha shqipe*, botuar në punimet e Seminarit XXXI të Albanologjisë, Prishtinë, 2012.

²⁰ Në të gjitha tekstet e mëposhtme gjemë përdorimin e toponimeve sllave në vend të atyre shqipe.